

Tarifes d'aigua urbana: reptes en el context de renovació de les xarxes municipals

Cristina de Gispert i Amelia Díaz
Universitat de Barcelona

El repte dels serveis de l'aigua per a moltes zones urbanes a escala mundial és alhora complex i semblant: assolir més graus d'eficiència tant de la producció com del consum del recurs; millorar la qualitat en si del servei; i, en conseqüència, millorar la qualitat ambiental del medi hídric. Els obstacles per assolir aquests objectius, també compartits i coneguts, són de caràcter polític, tècnic i financer (Whittington et al., 2024).

Quina és la situació actual?

A Catalunya, el preu mitjà ponderat de la factura de l'aigua d'ús domèstic¹, el 2023, era de 2,412 €/m³ (IVA inclòs), sent un 56,1% la part que correspon al servei de subministrament en baixa, és a dir, 1,353 €/m³. Aquest preu unitari es tradueix en un import de 16,22 €/mes repartit en una part fixa de 7,03 €/mes i una part variable equivalent a 9,19 €/mes. Tot i que només estem parlant d'aquest 56,1% de la factura,

és evident que són valors relativament baixos tenint en compte el context d'escassetat i els objectius concrets als quals s'aspira en el subministrament: reequilibri de comptes dels operadors, noves inversions, i renovació del parc de comptadors.

El disseny de les tarifes és força sofisticat al llarg del territori, amb una gran diversitat d'estructures tarifàries de subministrament en baixa. Si ens fixem en la població atesa, el més comú és una tarifa amb quota fixa (87,9%) i una part variable amb més de 4 trams (43,9%); encara que les tarifes amb 3 i 4 trams també són habituals (25,2% i 25,5%, respectivament). Tanmateix, d'una banda, predomina una quota fixa per sota dels 10 €/mes; i d'altra, la progressivitat teòrica dels preus en blocs creixents no garanteix que efectivament resultin progressius a la pràctica. De fet, si finalment la major part dels consums dels usuaris se situen dins els primers blocs, l'efecte de les tarifes pot tendir a la proporcionalitat (Arbués, 2023).

¹ El preu mitjà ponderat es correspon amb la suma dels conceptes de subministrament, cànon, clavegueram i IVA, calculat en base a un consum de 12 metres cúbics mensuals i expressat en euros/m³ (vegeu <https://aca.gencat.cat/ca/laca/publicacions/estudis-de-preus-i-tarifes/>). Aquesta referència d'un consum de 12 m³/mes es fa servir al llarg del text, si no es diu el contrari.

Diferències de preus entre territoris

Hom esperaria que les diferències de preu entre territoris fossin el reflex de diferències en el cost de subministrament. La mida del municipi i la disponibilitat d'aigua solen ser els determinants essencials d'aquest cost, sent el transport d'aigua l'activitat més costosa del procés (aproximadament el 50% del cost total). Si 1,353 €/m³ era el preu de subministrament mitjà per a Catalunya el 2023, els valors per cada província ens donen una idea de la variabilitat al llarg del territori: 1,521 €/m³ (Barcelona), 0,789 €/m³ (Girona), 0,907 €/m³ (Lleida) i 0,938 €/m³ (Tarragona). També, a l'Àrea Metropolitana de Barcelona (AMB), els preus de subministrament varien des d'un màxim de 2,445 €/m³ fins a un mínim de 0,839 €/m³.

La comparabilitat de preus de subministrament entre territoris admet dues lectures. Des del punt de vista de l'oferta, és a dir, dels operadors, és important que aquests puguin comparar-se entre si, quant a l'acompliment de la seva activitat; per això cal consensuar una metodologia comuna per a abordar els costos del servei. L'escandall de costos hauria de ser homogeni, és a dir, un element comú que faciliti la comparabilitat i la transparència (Gaya, 2019) i coincidir, si és possible, amb l'escandall requerit pels organismes encarregats d'autoritzar les tarifes.

Des del punt de vista de la demanda, els usuaris han de poder entendre a què es deuen les diferències que s'observen en el preu de l'aigua al llarg del territori. Si ens cenyim, com fins ara, a la tarifa de subministrament, implica comprendre el funcionament d'una tarifa binomial que, com ja s'ha dit, habitualment combina la quota de servei amb un component variable de blocs creixents. Iniciatives com les categories que estableixen alguns operadors, dels habitatges

segons el nivell del seu consum (eficient bonificat, normal, alt o excessiu) a l'hora d'aplicar la tarifa, contribueixen a una millor comprensió de la mateixa pel públic en general.

Però a més d'aquesta qüestió de tipus tècnic, és imprescindible també tenir en compte la perceptibilitat dels costos del servei que haurien de ser: coneguts, almenys els seus principals components; comprensibles, amb un desglossament clar de cada apartat; i comparables. Si no es fa així, les tarifes sempre seran percebudes com a injustes per part dels ciutadans que no entendran perquè paguen més o menys que els seus veïns territorials.

La necessària recuperació de costos

A tot l'anterior s'ha d'afegir l'obligació que tenen les diferents administracions implicades en la gestió de l'aigua de complir amb l'establert a l'article 9 de la Directiva Marc de l'Aigua (DMA) de la Unió Europea: els Estats membres tindran en compte el principi de la recuperació dels costos dels serveis relacionats amb l'aigua, inclosos els costos mediambientals i els relatius als recursos, a la vista de l'anàlisi econòmica efectuada, i en particular de conformitat amb el principi qui contamina paga.

Si bé la normativa és clara en aquest sentit, l'Estudi de Tarifes 2023 (AEAS-AGA) mostra que les tarifes a Espanya no cobreixen de manera adequada els costos dels serveis, com ho estableix la DMA. I pel que fa a la inversió, es calcula que la mitjana anual d'inversió real no arriba al 50% del que seria necessari, segons un estudi sobre les necessitats d'inversió en renovació de les infraestructures del cicle urbà de l'aigua (Pérez, A. i Ballesteros, 2020).

A Catalunya, si bé en determinats serveis d'abastament es constata que no es recuperen tots els costos, vist el deteriorament d'algunes xarxes per manca de manteniment i reposició; en altres casos s'obtenen uns guanys que van més enllà de la seva adequada i justa retribució (Camps, 2018).

En aquest sentit, una tarifa eficient ha de cobrir adequadament tots els costos de gestió i provisió del recurs, les amortitzacions de les infraestructures, i ha de complir la normativa europea i espanyola, especialment els principis de recuperació de costos, de qui contamina paga i d'adequada contribució de l'usuari.

Efectes de la tarifa sobre l'equitat

Aquest tema és especialment important atès que, tard o d'hora, caldrà anar ajustant gradualment, a l'alça, el nivell de les tarifes i vetllant amb més precisió pels seus efectes sobre l'equitat. Cal tenir en compte que l'any 2023, un 24,4% de la població de Catalunya es trobava en risc de pobresa o exclusió social.

En l'àmbit metropolità, l'anomenat "salari de referència" (Sánchez Vidal et al., 2024) que estableix el llindar d'ingressos a partir del qual una persona treballadora i la seva família poden viure dignament, s'estimava per al 2023 en 1.516,73 €/mes ponderat per tot l'àmbit metropolità. El total de despeses associades a la llar (lloguer o hipoteca), inclosos els subministraments (aigua, llum, gas, telèfon), ascendeix de mitjana al 45% del pressupost de necessitats bàsiques; i puja fins el 48% en les llars amb només una persona adulta. Per aquest tipus de llar (un adult o també en el cas d'un adult amb fills) és probable que el seu consum mensual d'aigua caigui íntegrament en el primer bloc, donant lloc a un preu de subministrament unitari més alt que la

mitjana: 1,689 €/m³ per a Catalunya (superior a 1,353 €/m³ esmentat a l'inici); o 1,852 €/m³ per a la província de Barcelona (superior a 1,521 €/m³ esmentat abans).

Tot i que ara per ara, l'esforç expressat com la relació entre el que es paga per aigua (total factura) i els ingressos familiars, es troba un 29% per sota de la mitjana europea (Zarza, 2023), caldrà vetllar pels efectes dels augments tarifaris sobre l'equitat, especialment si es tracta d'augment en el component fix de la tarifa.

L'exemple de Sidney

La ciutat de Sidney, junt amb la seva àrea metropolitana, compta amb una població entorn els 5 milions d'habitants. Sidney Water és l'entitat pública responsable de proporcionar serveis d'aigua potable, tractament d'aigües residuals i gestió de l'aigua pluvial en aquesta zona. La seva última proposta de tarifes per al període 2025-2030² s'ha basat en un procés intens de participació ciutadana. A través d'aquest, s'han detectat les preferències dels usuaris que mostren que les seves tres prioritats són: l'asequibilitat (57%), el principi de pagar d'acord amb l'ús de l'aigua (51%), i la simplicitat i transparència per a comprendre l'estructura de preus (26%).

A fi d'assolir la seguretat hídrica a llarg termini, l'entitat proposa una inversió total de 17.000 milions d'euros en els propers 5 anys, sent la part que correspon al subministrament un 48,7% d'aquest total. A nivell tarifari defensen l'aplicació d'una tarifa en dues parts (una fixa i un sol bloc), senzilla i entenedora, que consi-

2 Price Proposal 2025-2030. Securing Sydney's water future: Our customer-centred plan for reliable services and sustainable growth. Disponible a: <https://www.sydneywater.com.au/accounts-billing/paying-your-bill/our-prices/price-proposal.html>

derer més eficient que la tarifa en blocs creixents. Aquesta última, malgrat que teòricament pot reforçar l'incentiu a l'estalvi a través dels preus creixents, també pot tenir l'efecte contrari d'augmentar marginalment l'ús de l'aigua; això degut a l'augment del consum per part de les llars de menor consum que rebrien un descompte en comparació amb l'aplicació de la tarifa de bloc únic. El preu per metre cúbic passaria de 1,66€ (2024-25) a 1,94€ en els següents 5 anys; mentre que la quota fixa anual per a un comptador de 20mm (de 41,71€ el 2024-25) evolucionaria gradualment fins a multiplicar-se per 5 al final del període (2029-30).

Un altre element important és l'ajustament dinàmic de les tarifes com a resposta a la variació de l'oferta i la demanda d'aigua durant les condicions de sequera. Es tracta d'un incentiu per a un ús més eficient del recurs en aquestes circumstàncies. El preu per metre cúbic passaria a ser de 2,35€ (en lloc de 1,94€) si les reserves dels embassaments cauen per sota del 60%.

Parlant d'assequibilitat, es parteix d'un 0,83% (exercici 2024-25) en termes de la factura mitjana de les llars (200 m³/any) dividit entre la renda anual disponible ponderada de totes les entitats locals cobertes per Sidney Water; i, d'acord amb la proposta d'evolució dels preus, es preveu que aquesta ràtio assoliria un 1,28% en l'exercici 2029-30. Tot i ser de les companyies més assequibles, reconeixen la necessitat de reforçar els programes de suport als usuaris amb dificultats econòmiques, donada la disparitat d'ingressos existent dintre dels territoris de la pròpia àrea metropolitana.

Si bé mai no resulta fàcil trobar les mesures ideals, cal revisar aquestes i altres idees per a trobar el model tarifari adequat al nostre context, respectant l'autonomia local, sota una mirada global i integradora del territori.

Referències

- Arbués, F. (2023). "La progresividad de las tarifas domésticas del agua en España: tarifas generales versus tarifas especiales". A: García-Valiñas, M. A.; Suárez Pandiello, J. (ed.). Los precios del agua. Gestión de los recursos hídricos en ámbitos urbanos. Ed. KRK.
- Camps, F. (2018). La gestió del servei públic d'abastament d'aigua a Catalunya, a: 3r Congrés d'Economia i Empresa de Catalunya - Full papers. https://www.scipedia.com/public/Camps_Xicart_2018a
- Gaya, J. (2019). La tarifa del agua debe ser elemento esencial de la recuperación de costes. Iagua. Entrevistas. <https://www.iagua.es/noticias/redaccion-iagua/joan-gaya-tarifa-agua-debe-ser-elemento-esencial-recuperacion-costes>
- Pérez Zabaleta, A., Ballesteros M. (2020). La inversión necesaria en renovar las infraestructuras del ciclo urbano del agua. Presupuesto y gasto público, (101), p.153-166.
- Sánchez Vidal, M., Hernández Socias, C., Pi Ferrer, L., Rué Cabré, E. i Sanchis-Guarner, R. (2024). El salari de referència metropolitana de Barcelona 2023. Àrea Metropolitana de Barcelona (AMB). Àrea de Desenvolupament Social i Econòmic.
- Whittington, D., Wishart, M., Kaczan, D., Wang, H., Liao, X., & Gou, S. (2024). The Development Path of Urban Water and Sanitation Tariffs and Subsidies: A Conceptual Framework. In Oxford Research Encyclopedia of Environmental Science.
- Zarza, L.F. (2023). El agua en España se encarece: el reto de la recuperación de costes. Iagua Noticias. <https://www.iagua.es/noticias/redaccion-iagua/agua-espana-se-encarece-reto-recuperacion-costes>